

УДК 342.7(477)

О.О. ЧУБ, канд. юрид. наук, доц.,
Національний юридичний університет України
імені Ярослава Мудрого

ЕЛЕМЕНТИ ПАРТІЙНО- ПОВ'ЯЗАНОГО ПРЕДСТАВНИЦЬКОГО МАНДАТУ В УКРАЇНІ

Ключові слова: представницький мандат, демократична легітимність, відкликання кандидата, виборчий список партії, звуження змісту та обсягу прав і свобод, зворотна дія закону

Відповідно до класичного розуміння імперативного мандату основними його характеристиками є «несвобода» депутатів, їх зв'язаність наказами виборців та (у разі невиконання) можливість відкликання. Ліберальна демократична теорія заклала основу для представницького мандату у зв'язку з новим джерелом легітимності та суверенітету: народом (нацією). Основи теорії представницького мандату прості та інтуїтивні (логічні): навіть будучи обраним в окремому окрузі, депутати представляють не виключно інтереси їх місцевих виборців, а абстрактної спільноти – народу (нації), воля якого є вищою над і відмінною від локального округу. Парламент – дорадчі збори однієї нації. Ліберальна демократична думка установила, що імперативний мандат несумісний з демократією та представницький мандат, на протилежність, характеризує її [1].

Теоретичне підґрунтя для дослідження проблем демократії, легітимності, представництва викладене у працях таких західних дослідників, як Ю. Габермас, Ф. Гайек, С. Гантінгтон, О. Гьофе, Р. Даль, М. Дюверже, Д.Л. Коен, Б. Манен, Дж. Медісон, П. Петті, М. Прело, Дж. Сарторі, Е. Сіес; таких вітчизняних учених-правознавців, як М.О. Баймуратов, Ю.Г. Барабаш, А.З. Георгіца, В.С. Журавський, Н.В. Заяць, О.Г. Мурашин, В.М. Шаповал, В.Ф. Погорілко, В.В. Речицький, В.Я. Тацій, Ю.М. Тодика, М.В. Цвік та ін.

Мета дослідження – на підставі вивчення відповідної літератури, положень Конституції, законів України, правових позицій Конституційного Суду України, рішень Європейського суду з прав людини, актів «м'якого права» – формулювань європейських авторитетних продемократичних та правозахисних установ (ОБСЄ/БДПЛ, ПАРЄ, Венеціанської Комісії) з'ясувати не стільки теоретичний, скільки практично-прикладний бік сприйняття європейського бачення щодо типів представницького мандату сучасною українською конституційно-правовою практикою. Новизна роботи полягає у порівняльно-правовій оцінці положень чинного конституційного законодавства України, пов'язаного з відкликанням кандидатів і депутатів як елементу представницького мандату.

Конфігурація виборчої системи залежить від пріоритетів, поставлених у розумінні політичної теорії народного представництва. Ким врешті-решт хочуть бачити народного депутата – делегатом чи довіреною особою? Звідси – різноманіття можливостей поєднання систем індивідуального і партійного представництва. Основний інструмент побудови обраного типу конфігурації – законодавство у сфері виборчих процедур для різних типів виборних органів у державі. Для визначення очікувань від персонального складу парламенту важливі законодавчо встановлені вимоги до кандидатів на виборні посади: що покладається в основу права на обрання, чи можливі підстави для дострокового «усунення» із парламенту, порядок висування кандидатів [2].

У сучасних демократіях найбільш значущим антидотом авторитаризму вважається наявність потужних конституційних судів як оплоту проти вразливості зовнішнім загрозам, а також основи для внутрішньої консолідації влади. Особливо це важливо для «крихких» демократій Східної Європи, як умова та інституція, необхідна для того, щоб завадити колапсу демократії (третьої хвилі демократизації) [3]. Отже, значущими є правові позиції Конституційного Суду України щодо досліджуваних питань.

Зрозуміло, що акти так званого «м'якого права» не є суворо обов'язковими для виконання державою в особі її органів. Однак практика східноєвропейських країн (Польщі, Литви та ін.) свідчить, що слідування їх настановам дозволяє створювати правове підґрунтя для проєвропейських реформ і підтримувати темп перетворень. Вибірковість у слідуванні цим рекомендаціям загрожує їх цілісності та демократичній перспективі розвитку держави.

Положення про втрату депутатського мандату, за чинною редакцією Конституції України (1996/2004/2014), через невходження/вихід з фракції політичної партії, Венеціанська Комісія неодноразово критикувала як несумісне із традиційною і загальноприйнятою доктриною представницької демократії. З прийняттям Закону «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі» від 16.02.2016 р. № 1006–VIII це питання постало в новому ракурсі.

Будучи обраними, депутати мають бути відповідальні перш за все перед виборцями, які їх обрали (через процедуру переобрання на наступних виборах), а не перед політичною партією. Це впливає з того факту, що вони отримують мандат від народу, не від політичної партії [1]. Запровадження жорсткого мандату може призвести до партійної диктатури в Україні, а точніше – до диктатури партійних лідерів [4, с.21]. Пропорційна виборча система, наразі застосовувана в Україні до половини парламенту, фактично ставить перед депутатами завдання завоювати прихильність не виборців, а партійного керівництва.

Існує різниця між відкликанням партією кандидатів і відкликанням обраних *представників*. Якщо перше можливе до виборів, друге за сучасною демократичною традицією неприпустиме взагалі.

Згадувані європейські установи неодноразово, у різних контекстах виражали стурбованість проблемою *відкликання кандидатів* від

партій. Зазначалося, що сама можливість відкликання кандидатів повинна бути виключена задля уникнення тиску. «В деяких державах не встановлені реалістичні крайні строки і не визначені чіткі критерії для відкликання кандидатів. Це може спричинити серйозні непорозуміння серед виборців, особливо якщо виборчі бюлетені вже надруковані. Більш того, не завжди зрозуміло, за яких умов політичні партії або виборчі блоки можуть виключити кандидатів зі списку після того, як вони були зареєстровані» (пар.89 [5]). Тобто, про період після виборів навіть не йдеться.

Щодо *відкликання обраних представників*, зазначалося, що хоча політичні партії можуть спробувати відкликати членів парламенту після того, як вони були обрані і належним чином набули повноважень, існує загальна згода, що мандати повинні належати у правовому сенсі саме окремим членам парламенту, а не партіям чи їх блокам. У цьому полягає суть принципу «вільного мандата», який може бути втрачений лише у виняткових, ясно визначених випадках (пар.190 [5]). Вільний представницький мандат робить представника незалежним від його чи її партії, *як тільки він обраний* (пар.56 [6]). У всіх випадках партійного розсуду після того, як вибори відбулися, вирішення партією долі мандату ставить її над електоратом, який не може вплинути на цей процес відкликанням.

Венеціанська Комісія неодноразово наполягала на необхідності точної фіксації результатів виборів, маючи на увазі, що держава повинна забезпечити, щоб голоси були підраховані належним чином. У досліджуваному ж контексті можна було б інтерпретувати вимогу точної фіксації результатів виборів як неможливість їх перегляду будь-якими суб'єктами.

Особливість питання полягає в тому, щоб визначити, який юридичний статус мають особи, що є кандидатами у народні депутати, були включені до виборчого списку партії, за результатами виборів не взяли участь у розподілі депутатських мандатів, але потенційно можуть взяти замість депутата, що вибув (пе-

ребувають у статусі «очікування»)? Йдеться про *проміжний* період між виборами і ймовірним оголошенням їх обраними ЦВК. Це ще не депутати: на них не поширюється вимога несумісності, їм не видають тимчасові посвідчення народного депутата України, вони не набувають гарантій, зокрема, депутатської недоторканності (ч.3 ст.80 Конституції України), яка поширюється на народних депутатів з моменту визнання їх обраними за результатами виборів, засвідченими рішенням ЦВК (Рішення КСУ у справі про депутатську недоторканність від 27.10.1999 р. № 9-рп/99). Однак це уже й не кандидати у депутати з «довиборчим» статусом, оскільки народне волевиявлення відбулося, воно формалізоване у результатах виборів.

У своєму Рішенні від 26.02.1998 р. № 1-рп/98 [7] Конституційний Суд України зазначив, що додержання конституційного принципу рівного виборчого права (рівності) забезпечується не тільки рівними для всіх громадян засадами участі у виборах та наявністю у них рівної кількості голосів (ч. 2 ст. 4 та ч.3 ст.3 Закону), а також юридично рівним впливом цих голосів на результати виборів. Відповідно до Рішення КСУ щодо окремих положень законів стосовно статусу депутатів місцевих рад від 27.05.2008 р. № 11-рп/2008 [8], важливою складовою механізму здійснення влади народом є встановлені законодавцем виборчі системи, зміст яких має значення для характеру відповідного представницького мандата та особливостей функціонування інституту конституційної відповідальності в системі представницьких органів (п.4.1 мотивувальної частини).

Виходячи із положень чинного Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17.11.2011 р. № 4061-VI (зі змінами), право висування кандидатів у народні депутати у загальнодержавному окрузі реалізується *виборцями через партії* у порядку, передбаченому цим Законом (ч.2 ст.52). Перелік та черговість кандидатів у депутати у виборчому списку, визначені партією, не можуть бути змінені після подання документів

реєстрації ЦВК (ч.7 ст.58). Виборчий список кандидатів у депутати партії разом із рішенням про їх реєстрацію оприлюднюється в газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр» та на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії (ч. 8 ст. 58). У приміщенні для голосування або безпосередньо перед ним дільнична виборча комісія в обов'язковому порядку розміщує інформаційні плакати, що містять виборчий список партії із зазначенням прізвища, імені, по батькові, року народження, посади (заняття), місця роботи та проживання, партійності включених до нього кандидатів у депутати, а також фотографії перших п'яти кандидатів у депутати (ч.4 ст.63, ч.7 ст.83). У виборчому бюлетені для голосування у загальнодержавному окрузі виборець робить позначку «плюс» <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4061-17?nreg=4061-17&find=1&text=%EF%EB%FE%F1&x=0&y=0#w12> («+») або іншу, що засвідчує його волевиявлення, у квадраті проти назви партії, за *кандидатів у депутати* від якої він голосує (ч.8 ст.85).

Вищезазначені формулювання чинного виборчого Закону недвозначно вказують на те, що, віддаючи свій голос за певну політичну партію, виборець одночасно свідомо обирає включених до її виборчого списку кандидатів.

Далі, встановлюючи результати виборів у загальнодержавному окрузі, ЦВК заносить до протоколу про результати виборів у тому числі (п.18 ч.1 ст.98 Закону) кількість голосів виборців, поданих за *кандидатів у депутати*, включених до виборчого списку кожної партії. Право на участь у розподілі депутатських мандатів набувають *кандидати у депутати*, включені до виборчих списків партій, що отримали п'ять і більше відсотків голосів виборців, у відношенні до сумарної кількості голосів виборців, поданих за кандидатів у депутати, включених до виборчих списків партій (ч.3 ст.98 Закону). *Результатом* виборів депутатів у загальнодержавному окрузі є визначення в *порядку черговості* у виборчих списках партій *осіб*, обраних депутатами від партій, відповідно до кількості депутатських

мандатів, отриманих виборчими списками партій (ч.10 ст.98 Закону).

Законом «Про вибори народних депутатів України» (окрім розглядуваної ч.9, доповненої Законом № 1006–VIII від 16.02.2016 р.) встановлено вичерпний перелік підстав для скасування ЦВК реєстрації, а отже виключення кандидата із виборчого списку партії (ч.5 ст.61): 1) звернення кандидата у депутати не пізніше як за 12 днів до дня голосування із письмовою заявою про відмову балотуватися; 2) звернення партії не пізніше як за 12 днів до дня голосування про скасування рішення щодо реєстрації кандидата у депутати відповідно до рішення, прийнятого у порядку, передбаченому статутом партії; 3) припинення громадянства України кандидата у депутати; 4) вибуття кандидата у депутати за межі України на постійне проживання чи з метою отримання політичного притулку; 5) визнання кандидата у депутати недієздатним; 6) набрання щодо кандидата у депутати законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення умисного злочину; 7) порушення вимог ч.4, 5 ст.52 цього Закону (одна і та ж особа може бути включена лише до одного виборчого списку кандидатів у депутати від партії або висунута лише в одному з одномандатних округів у порядку висунування партією чи в порядку самовисунування); 8) виявлення виборчою комісією обставин, які позбавляють особу, висунуту кандидатом у депутати, права бути обраною депутатом відповідно до ст. 9 цього Закону (право бути обраним; судимість); у разі смерті (ч.8). У разі надходження звернень, зазначених у пунктах 1, 2 цієї частини, відповідна виборча комісія приймає рішення про скасування реєстрації кандидата у депутати не пізніше як за 10 днів до дня голосування. У разі їх надходження пізніше як за 12 днів до дня голосування, такі звернення виборчою комісією не розглядаються, рішення по них не приймаються.

Порядок заміщення депутатів, обраних у загальнодержавному окрузі, повноваження яких були достроково припинені, визначається

ст.105 Закону: ЦВК своїм рішенням визнає обраним депутатом наступного за черговістю кандидата у депутати у виборчому списку відповідної партії. У разі оскарження рішення про дострокове припинення повноважень депутата ЦВК вирішує питання про заміщення після набрання законної сили рішенням суду. Якщо черговість для отримання депутатського мандата вичерпана, депутатський мандат залишається вакантним до проведення чергових або позачергових виборів. Останнє узгоджується з Рішенням КСУ від 25.03.1998 р. № 3-рп/98 [9]: кількість мандатів, отриманих кандидатами у народні депутати України в порядку їх черговості у списку від політичної партії є незмінною до наступних – чергових або позачергових виборів до Верховної Ради України.

Таким чином, якщо за відкритих партійних списків перевага виборця була би чітко виражена, то за закритих – презюмується, що виборець ратифікує партійний вибір, формалізований реєстрацією в ЦВК. Позбавлення особи статусу кандидата у народні депутати, включеного до виборчого списку партії, за рішенням з'їзду партії, можливе до дня, встановленого виборчим законодавством, що *перед* дню виборів. Представляється, що *після* того, як відбулося голосування, виключення особи зі списку вже *не може бути внутрішньо-партійним* питанням. Це питання уповноважених державних органів – зокрема, ЦВК, що вирішується за наявності відповідних підстав, вказаних у законі для кандидатів у народні депутати і залишаються актуальними (ч.5 ст.61 Закону, окрім пунктів 1 і 2). Просте повідомлення партією ЦВК представляється недостатнім. Обов'язковою має бути можливість оскаржити такі юридично значущі дії до суду, що мало би відкладальний ефект стосовно юридичних наслідків прийнятого рішення.

Слід відмітити, що формулювання про можливість для політичних партій, що за результатами виборів взяли участь у розподілі депутатських мандатів, виключати із списку кандидатів, що не взяли участь у цьому розподілі, але чекають на таку нагоду, з'явилося

у виборчому законодавстві України не вперше. Так же, як воно викладене у ч.3 ст.105 чинного Закону «Про вибори народних депутатів України» від 17.11.2011 р. № 4061–VI (зі змінами, внесеними Законом № 1006–VIII від 16.02.2016), це положення було дослівно включене у ч.3 ст.81 однойменного Закону України від 18.10.2001 р. № 2766–III, а також ч.3 ст.101 Закону від 25.03.2004 р. № 1665–IV (останнє було скасоване Законом від 01.06.2007 р. № 1114–V й не було початково включене у Закон від 17.11.2011 р. № 4061–VI).

Якщо звернутися до практики застосування, на підставі чинного на той момент Закону «Про вибори народних депутатів України» від 25.03.2004 р. № 1665–IV, зокрема, була прийнята постанова ЦВК від 09.06.2006 р. № 1255 «Про виключення з виборчого списку виборчого блоку політичних партій «Блок Юлії Тимошенко» кандидатів у народні депутати України» [10]. Виключені кандидати звернулися з позовною заявою до ЦВК про визнання постанови нечинною. Постановою Печерського районного суду м. Києва від 15.06.2006 р. вказану постанову ЦВК визнано протиправною та скасовано. Виборчий блок оскаржив в апеляційному порядку зазначену постанову суду до Апеляційного суду м. Києва, який ухвалою від 06.07. 2006 р. відмовив у відкритті апеляційного провадження. Виборчий блок оскаржив до Вищого адміністративного суду України в касаційному порядку постанову і ухвалу судів двох попередніх інстанцій. Постановою Вищого адміністративного суду України 05.10.2006 р. скасовано постанову суду першої інстанції, ухвалу Апеляційного суду, в задоволенні позову кандидатів у народні депутати України відмовлено [11]. Тобто, постанова ЦВК після всіх судових перипетій була залишена чинною.

У цьому контексті привертає увагу нещодавнє Рішення ЄСПЛ «Paunović and Milivojević v. Serbia» від 24.05.2016 р. [12]: заявники були обрані до парламенту Сербії 2003 року за пропорційною виборчою системою з закритими списками. Однак перед ви-

борами до всіх своїх кандидатів партією була висунута вимога підписати недатовані заяви про відставку і передати їх партії (як «приватно-правовий контракт» між кандидатом і політичною партією). Ці документи також уповноважували партію призначати інших кандидатів на їх місце, якщо необхідно. Що й відбулося 2006 р.: заяви були датовані й депутати позбавлені повноважень без їх згоди. Єврокомісія 1999 року уже вказувала на суперечність статті 3 Протоколу № 1 недатованих заяв про відставку у Словаччині [13]. У сербській справі Євросуд визнав процедуру позбавлення депутатського мандату представниками партії без волі самої особи такою, що виходить за легальні рамки і порушує статтю 3 Протоколу № 1 до Євроконвенції.

Іще один момент: згідно з ч.3 ст.22 Конституції України при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Окрім вищезазначеного, Закон, прийнятий 16.02.2016 р. і застосований до кандидатів, що брали участь у виборах 26.10.2014 р., створює подвійну проблему. (1) Перша може бути визначена як порушення *права громадян обирати* кандидатів на виборах і бути поінформованими про правила, застосовувані до списку кандидатів у депутати. (2) Друга стосується права громадян, що беруть участь у виборах як *кандидати* від даної політичної партії *за відомих умов*. «У демократіях народне голосування мають поважати у всі часи, підпорядковані Конституції: люди проголосували за партійний список, відомий заздалегідь, і неприйнятно, щоб цей список був змінений після висловлення волі народу в електоральному процесі, незважаючи на факт, що цей процес фундаментально засновується на голосуванні за політичні формування а не за індивідуального кандидата: партії представили список кандидатів, а електорат прийняв своє рішення на цій основі» (пар.28, 29 [14]). Відсутність права на опротестування рішення партійного з'їзду може створити додаткові проблеми у світлі права бути обраним (пар.67 [12]).

Конституція України закріплює також принцип, за яким закони та інші нормативно-правові акти не мають *зворотної дії в часі*, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи (ч.1 ст.58). Рішенням Конституційного Суду України від 09.02.1999 р. № 1-рп/99 (справа про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) [15] дано офіційне тлумачення, відповідно до якого дію нормативно-правового акту в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється із втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце (абз.2 п.2 мотивувальної частини). На думку Венеціанської Комісії, виключення кандидатів з існуючого списку може розцінюватися як несправедливий (конституційно сумнівний) «ретроактивний захід» у світлі ст.58 Конституції України, яка недвозначно встановлює, що закон не має зворотної дії (пар.28 [14]).

У Рішенні КСУ стосовно аналогічного до розглядуваного питання стосовно зворотної дії Закону про статус депутатів місцевих рад [16] зазначено: системний аналіз статей 58, 94 Конституції України, правових позицій Конституційного Суду України, висловлених у Рішенні від 09.02.1999 року № 1-рп/99 (про зворотню дію у часі законів), дає підстави дійти висновку, що поширення дії Закону № 602-V на депутатів Верховної Ради АРК, місцевих рад, обраних 26.03.2006 р., *не суперечить* Конституції України. Чинність Закону № 602-V поширюється лише на ті правовідносини, які виникли після його опублікування (набрання чинності) (п.6 мотивувальної частини). Таким чином, щодо схожого питання, пов'язаного з депутатами місцевих рад, КСУ висловив свою правову позицію: заперечується зворотня дія Закону, оскільки правовідносини з усунення відбуваються після набрання чинності Законом. Те, що під час минулих виборів і виборці, і кандидати брали в них участь на інших умовах, не береться до уваги.

ЄСПЛ у справі «Лікуресос проти Греції»¹ (2006) вирішив [17], що, розглядаючи обрання заявника за новою ст.57 Конституції Греції (2001 р.) не беручи до уваги той факт, що він був обраний у 2000 р. за попереднім законом, Спеціальний Верховний Суд змусив його покинути свою посаду і позбавив його виборців кандидата, якого вони обрали вільно і демократично, щоб він представляв їх у Парламенті, на порушення принципу легітимного очікування. Уряд Греції, більше того, не довів жодних підстав невідкладної важливості для демократичного порядку, яка могла б виправдати негайне застосування повної дискваліфікації. Євросуд вирішив, що мало місце порушення статті 3 Протоколу № 1 до Євроконвенції, оскільки заявник обирався за виборчою системою і Конституцією, чинними на час обрання, на той момент «ніхто не міг уявити», що з'являться нові підстави для дискваліфікації, й це стало «сюрпризом» і для депутата, і для його виборців.

Насамкінець, щодо основного питання, у «сухому залишку»: у всіх випадках партійного розсуду після того, як вибори відбулися, вирішення партією долі мандату ставить її над електоратом, який не може вплинути на цей процес відкликанням. Представляється, що це суперечить конституційній аксіомі про народ як єдине джерело влади в державі, а також принципу вільного та незалежного представницького мандату.

ЛІТЕРАТУРА

1. Report on the imperative mandate and similar practices, adopted by the Council for Democratic Elections at its 28th meeting (Venice, 14 March 2009) and by the Venice Commission at its 79th Plenary Session (Venice, 12–13 June 2009), CDL-AD(2009)027 //

¹ До Конституції Греції 2001 р. були внесені зміни, зокрема стосовно заборони для членів парламенту суміщати свою діяльність з іншою... Заявник був обраний до внесення цих змін (2000), суміщав депутатську діяльність з адвокатською, і після внесення зазначених змін був позбавлений депутатського мандату.

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2009\)027-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2009)027-e).

2. Morris C. *Parliamentary Elections, Representation and the Law* / Caroline Morris. – Oxford, UK: Hart Publishing, 2012. – 196 p.

3. Issacharoff S. *Fragile Democracies: Contested Power in the Era of Constitutional Courts* / Samuel Issacharoff / Cambridge Studies in Election Law and Democracy. – Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2015. – 312 p.

4. Природа представницького мандату: українська практика та зарубіжний досвід : інформаційно-аналітичні матеріали / О. Сильноокий, Д. Ковриженко. – К. : Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2009. – 29 с.

5. Доповідь про виборче законодавство та виборчу адміністрацію в Європі. Синтетичне вивчення постійних викликів та проблемних питань, ухвалена Радою з демократичних виборів на 17 засіданні (Венеція, 8–9 червня 2006 р.) та Венеціанською Комісією на 67 пленарній сесії (Венеція, 9–10 червня 2006 р.), CDL-AD(2006)018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2006\)018-f](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2006)018-f).

6. Code of Good Practice in the Field of Political Parties, adopted by the Venice Commission at its 77th Plenary Session (Venice, 12–13 December 2008), CDL-AD(2009)002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2009\)002-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2009)002-e).

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про вибори народних депутатів України» (справа про вибори народних депутатів України) : від 26.02.1998 р., № 1-рп/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-98>.

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 56 та 48 народних депутатів України щодо відпові-

дності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та місцевих рад» : від 27.05.2008 р., № 11-рп/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-08>.

9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Центральної виборчої комісії щодо офіційного тлумачення положень ч.11 та 13 ст.42 Закону України «Про вибори народних депутатів України» (справа про тлумачення Закону України «Про вибори народних депутатів України») : від 25.03.1998 р., № 3-рп/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-98>.

10. Постанова Центральної виборчої комісії «Про виключення з виборчого списку виборчого блоку політичних партій «Блок Юлії Тимошенко» кандидатів у народні депутати України» від 09.06.2006 р., № 1255 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/acts/ShowCard?id=21706&what=0>.

11. Постанова Центральної виборчої комісії : від 16.10.2006 р., № 1280 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/acts/ShowCard?id=21859&what=0>.

12. European Court of Human Rights. Case of Paunović and Milivojević v. Serbia (application no. 41683/06), Strasbourg, 24 May 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lovdata.no/static/EMDN/emd-2006-041683.pdf>.

13. European Court of Human Rights. Case of Gaulieder v Slovakia (application no. 36909/97), Strasbourg, 18 May 2000; Commission's report of 10 September 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lovdata.no/static/EMDN/emd-1997-036909.pdf>.

14. Ukraine – Opinion on the Amendments to the Law on elections regarding the exclusion of candidates from party lists, adopted by the Council of Democratic Elections at its 55th meeting (Venice, 9 June 2016) and by the Venice

Commission at its 107th Plenary session (Venice, 10-11 June 2016), CDL-AD(2016)018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)018-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)018-e).

15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення ч.1 ст.58 Конституції України (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) : від 09.02.1999 р., № 1-рп/99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-99/find?text=%EC%EE%EC%E5%ED%F2&x=0&y=0#w12>.

16. Рішення Конституційного Суду Украї-

ни у справі за конституційними поданнями 56 та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та місцевих рад» : від 27.05.2008 р., № 11-рп/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-08>.

17. European Court of Human Rights. Press release 346(2006) 15.06.2006, issued by the Registrar. Chamber Judgment «Lykourazos v. Greece» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=1010345&Site=COE&direct=true>.

Чуб О. О. Елементи партійно-пов'язаного представницького мандату в Україні / О. О. Чуб // Форум права. – 2016. – № 4. – С. 317–324 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_4_52.pdf

Досліджене питання про джерело легітимності представницького мандату, підстави розмежування імперативного, вільного та партійно-пов'язаного депутатських мандатів. Проаналізоване співвідношення європейського бачення та положень українського конституційного законодавства щодо виключення кандидата із виборчого списку політичною партією.

***

Чуб Е.А. Элементы партийно-связанного представительского мандата в Украине

Исследован вопрос об источнике легитимности представительского мандата, основаниях разграничения императивного, свободного и партийно-связанного депутатских мандатов. Проанализировано соотношение европейского видения и положений украинского конституционного законодательства об исключении кандидата из избирательного списка политической партией.

***

Chub O.O. Elements of Party Related Representative Mandate in Ukraine

The question about the source of legitimacy of representative mandate, foundation of differentiating imperative, free and party related deputy mandates are researched. Correlation of European vision and Ukrainian constitutional legislation concerning the exclusion of a candidate from an electoral party list are analyzed.